



DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.22.1.127-141>

# Mark Tulij Cicero: *Za pesnika Arhijo*

Prevedla Barbara Zlobec

*Pro Archia* je obrambni sodni govor, ki ga je Mark Tulij Ciceron imel poleti leta 62 pr. Kr. Takrat je že dosegel višek svoje kariere in slave, saj je bil leto prej kot konzul odkril in zadušil zaroto, ki so jo snovali razvpiti patricij Katilina in njegovi pristaši.

Pesnika Arhijo je neki Gratij obtožil, da si je nezakonito pridobil državljsanske pravice; za ta prestop je bilo pristojno stalno sodišče z izžrebano poroto (*quaestio perpetua de civitate*). Sodni primer je bil nezahteven in Ciceron je verjetno Arhijevo obrambo sprejel iz prijateljskega nagiba. Dokaze o Arhijeви nedolžnosti je Ciceron izpostavil pravzaprav samo v prvem delu govora, v nadaljevanju pa se je osredotočil na proslavljanje poezije in na pomen kulture za posameznika in za družbo; že sam Ciceron je začutil, da je zaigral na register, ki tradicionalno ni bil značilen za sodno, pač pa za epidejktično govorništvo, zato se je čutil dolžnega, da izbiro razloži in opraviči.

Avel Licinij Arhija (*Aulus Licinius Archias*) se je rodil v ugledni družini v Antiohiji ob reki Oront, glavnem mestu antične Sirije, okoli leta 120 pr. Kr. Mesto je bilo pomembno trgovsko in kulturno središče. Že v mladih letih je Arhija zaslovel kot pesnik – improvizator in mojster prefinjenih literarnih prijemov. Kot potujoči poet je prepotoval Malo Azijo, Grčijo in južno Italijo. V Rim je dospel leta 102 pr. Kr., za časa konzulov Gaja Marija in Kvinta Lutacija Kátula. S proslavljanjem zmage nad Kimbri je dosegel naklonjenost ne le pesnika in pesniškega mecena Katula, ampak tudi bolj robatega in za kulturo manj zainteresiranega vojskovodje Marija. Pesniška slava mu je odprla pot v salone kultivirane rimske aristokracije, ki je s podpiranjem učenih pesnikov izpostavljala svojo izobraženost in skrbela za proslavljanje veličine svoje in prejšnjih generacij. Od družine Lukulov je Arhija prevzel rodbinsko ime Licinij, *praenomen* Avel pa verjetno od kakega drugega mecena.

Leta 92 pr. Kr. je v spremstvu državnega uradnika iz družine Lukulov (verjetno Marka Lukula) obiskal Sicilijo in s pomočjo uglednega zaščitnika dosegel državljanstvo v Herakleji (današnji Policoro v tarenskem zalivu). Na ta način je torej zadostil predpisom za doseg rimskega državljanstva, ki jih je leta 89 pr. Kr. postavil zakon *lex Plautia et Papiria*. Kasneje je Arhija sledil Luciju Lukulu na vojaškem pohodu na Vzhod in z epsko pesnitvijo proslavil njegovo zmago proti pontskemu kralju v tretji mitridatski vojni.

Ciceron je Arhijo spoznal in mu z občudovanjem prisluhnil že v mladih letih: v govoru ga celo uvršča med svoje učitelje. Obrambo na procesu je torej prevzel iz hvaležnosti in istočasno z velikim veseljem sprejel novico, da grški pesnik snuje pesnitev o njegovem konzulatu in razkrinkanju Katilinove zarote. Arhija je zamisel kasneje opustil, vendar mu rimski govornik tega očitno ni zameril, saj je že ostarelega pesnika več let kasneje prijazno nagovarjal z izrazom *noster Archias* (*Div.* 1.18).

Ni jasno, zakaj je Gratij napadel Arhijo z obtožbo nezakonitega prilaščanja državljanstva. Že omenjen zakon *lex Plautia et Papiria* je namreč razširil državljanske pravice na državljane zavezniških mest, ki so imeli bivališče v Italiji in so se prijavi pretorju v roku šestdesetih dni. Arhija je po Ciceronovem mnenju povsem izpolnjeval vse pogoje, saj se je bil dosegel državljanstvo v Herakleji in se zatem vpisal na seznam pretorja Kvinta Metela. Res pa je, da sta bila Kvint Metel in Mark Lukul, ki sta jamčila zanj, njegova zaščitnika in torej ne povsem verodostojni priči, dokumentacijo v Herakleji je uničil požar in poleg tega Arhijevega imena ni bilo najti na nobenem seznamu cenzorjev. Če bi Arhija ne dokazal lastne nedolžnosti, mu je v skladu z zakonom *lex Papia* iz leta 65 pr. Kr., ki je skušal zaježiti precej razširjen pojav nezakonitega prilaščanja državljanskih pravic, grozil izgon.

Sodni obravnavi je po vsej verjetnosti predsedoval govornikov mlajši brat Kvint Tulij Ciceron, tudi sam zelo izobražen ljubitelj književnosti, kar je nedvomno vplivalo na izid procesa – Arhija je bil oproščen obtožbe. Nekateri komentatorji so mnenja, da so hoteli Arhijeви nasprotniki pravzaprav napasti pesnikove zaščitnike, morda koga iz družine Lukulov. Za Gratijem naj bi se morda skrivala tudi senca vplivnega vojskovodje Pompeja, ki je bil prevzel od Lukula vodenje vojne proti Mitridatu in se je triumfalno vračal v Rim. Ni torej slučaj, da se Ciceron v govoru laska prav zmagovitemu poveljniku, ki ga je bil že podprl z govorom *Pro lege Manilia*.

Kot že povedano, ima govor samosvojo strukturo, saj je dokazovanju Arhijeve nedolžnosti posvečenih samo enajst paragrafov od skupnih dvaintrideset. V prvem delu, v katerem navaja dokaze o državljanstvu, Ciceron uporablja *pluralis maiestatis* in veliko tehničnih terminov, v argumentaciji *extra causam* pa preide na prvo osebo, kar razkriva iskreno govornikovo sočutje z obtožencem. Oba dela spretno povezuje implicitno prepričanje, da če bi Arhija ne bil dosegel državljanstva po pravni poti, bi ga bil vreden že zaradi svojega

pesniškega ustvarjanja, s katerim ni poveljčal samo svojih zaščitnikov, ampak tudi in predvsem rimsko ljudstvo. Dober del govora je torej slavospev veličini poezije, ki edina lahko zagotavlja večnost minljivi človeški usodi, in pomenu kulture, ki je predpogoj krepostnega življenja in za državo koristnega političnega udejstvovanja. Za Cicerona torej Arhija uteleša ideal etične *humanitas* – ko brani svojega prijatelja pesnika, se obenem postavlja v bran tudi svojim idealom, ki se kot rdeča nit vijejo v vsem njegovem literarnem opusu: ti so literarna in filozofska izobrazba, ki je za odraslega svobodnega Rimljana podlaga za katero koli dejavnost, prefinjena kultiviranost in široka izobraženost, pa tudi poštenost in čutečnost kot temelja humanističnega duha.

Ciceron torej v tem govoru tudi modernemu bralcu ponuja veliko zanimivih iztočnic:

- državljanstvo ni samo stvar rojstnega kraja in rodu, ampak ga je lahko nekdo vreden tudi zaradi intelektualnih zaslug;
- literat je ključen element družbenega razvoja, ki presega materialne dobrine;
- humanistična izobrazba je temelj omike;
- vse humanistične znanosti se med seboj prepletajo (zametek ideje interdisciplinarnosti);<sup>1</sup>
- cepljenje dotlej univerzalne znanosti na ločene panoge in skrajna specializiranost sta neumestna in neplodna.

Prevod sledi izdaji A. C. Clark, *M. Tulli Ciceronis Orationes*. 6. zvezek (Oxford: Oxford University Press, deveta izdaja 1978).

## ZA PESNIKA ARHIJO

Če se smem postaviti s trohico nadarjenosti, sodniki – čeprav se zavedam, da je skromna –, ali z govorniško prakso, v kateri sem dosegel – tega ne tajim – precejšnjo izkušeno,<sup>2</sup> ali s teoretičnim poznavanjem te umetnosti, ki izhaja iz metodičnega ukvarjanja z najiminitnejšimi intelektualnimi področji, od katerih se, priznam, nisem ločil v nobenem trenutku svojega življenja, je tukaj prisoten Avel Licinij<sup>3</sup> med prvimi, ki sme povsem upravičeno zahtevati do-

1 O tem Kajetan Gantar, »Ideja interdisciplinarnosti v Ciceronovem govoru 'Za pesnika Arhija' (Pro Archia poeta).« V: Šumijev zbornik: Raziskovanje kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem ob dvajsetletnici Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, 139–145 (Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: Ljubljana, 1999).

2 Ko je na sodišču branil pesnika Arhijo, je bil Ciceron star štiriinštirideset let; svojo govorniško kariero je bil začel devetnajst let prej in je bil požel že veliko uspehov (zmaga na procesu proti sicilskemu guvernerju Veresu, zatrtje Katilinove zarote v letu svojega konzulata).

3 Ni slučaj, da Ciceron Arhijo predstavi z rimskim imenom, saj želi poudariti, da stoji pred poroto rimski državljan.

biček, ki ga prinašajo vse omenjene odlike. Če se sprehodim nazaj z mislimi, kolikor seže moj spomin v preteklost, vse do dni najbolj oddaljenega otroštva, namreč opažam, da je bil on moj duhovni vodja vse od tedaj, ko sem se lotil tega področja in se mu začel posvečati. Če je moj govor, ki so ga izoblikovali spodbude in nauki tega obtoženca, kdaj marsikomu koristil, moram vsekakor ponuditi pomoč in rešitev, kolikor je v mojih močeh, njemu, ki me je oskrbel s sredstvi, s katerimi lahko prinašam pomoč in rešitev drugim.<sup>4</sup> 2. Da se ne bi slučajno kdo čudil tej trditvi, češ da je za tega človeka značilno drugačno intelektualno nagnjenje, ne pa metodično poznavanje govorništva, naj povem, da se niti sam nikoli nisem povsem posvetil samo temu področju.<sup>5</sup> Vsa področja intelektualnega udejstvovanja, ki jih družijo kultura kot skupni imenovalec, imajo namreč nekakšno skupno vez in so si med sabo tako rekoč v nekakšnem sorodstvenem razmerju.

3. Da pa se ne bi kdo izmed vas čudil, ker se jaz med pravnim postopkom in na javnem procesu<sup>6</sup> – sodna obravnava namreč poteka pred pretorjem rimskega ljudstva, prvovrstnim človekom,<sup>7</sup> in pred zelo strogimi sodniki, pa še ob takem navalu poslušalcev –, poslužujem tovrstnega govorniškega sloga, ki se ne oddaljuje samo od običajne sodne prakse, ampak tudi od pravnega jezika, si želim od vas izprositi dovoljenje, ki bo prikladno za obtoženca in vam – vsaj upam – ne nadležno: da bi namreč smel, ko bom govoril v obrambo imenitnega pesnika in priznanega izobraženca, upoštevajoč to množico razgledanih poslušalcev, vašo kultiviranost in končno tega pretorja, ki predseduje sodni obravnavi, govoriti nekoliko svobodneje o kulturnih in literarnih temah ter uporabiti skoraj nov in neobičajen način govora<sup>8</sup> v zvezi s tovrstno osebo, ki zaradi svoje intelektualne odmaknjenosti sploh nima nobenih izkušenj s sodiščem in s sodnimi postopki.

4 Ciceron uvršča Arhijo med svoje učitelje samo v tem govoru; morda je tu izkazovana hvaležnost pretirana. Med svoje učitelje je prišteval sicer epikurejca Fedra, platonika Filona iz Larise, stoika Diodota, retorja Molona iz Rodosa, filologa Elija Stilona.

5 Ciceron se je ukvarjal tudi s poezijo, vendar so se od njegovih del ohranili skoraj samo naslovi: v mladostnih letih je napisal mitološki pesnitvi *Pontius Glaucus* in *Alcyones*, didaktično pesnitev *Nilus*, zbirko učenih mnenj o pesnikih *Limon* in vrsto epigramov ter prevod Aratovega dela *Phainomena* (delno ohranjen). Po konzulatu je napisal pesnitev *De consulatu suo* v treh knjigah (ohranjenih je približno 90 verzov) in delo *De temporibus suis* ter pesnitev *Ad Caesarem*.

6 Sodni postopek, ki mu je bil podvržen Arhija, je bil javni (kazenski) proces, saj naj bi bil pesnik z nezakonito prisvojitvijo državljanskih pravic oškodoval državo. Vodil ga je pretor, ki je predsedoval stalnemu sodišču, ki se je ukvarjalo specifično z nezakonitim prilaščanjem državljanstva (*quaestio perpetua de civitate*) v skladu z zakonom *lex Papia* iz leta 64 pr. Kr. Predvidena kazen za ta prekršek je bila izgon, kar je Arhijev tožilec dejansko zahteval. Porotniki so bili izžrebani iz treh dekurij: senatorjev, vitezov in finačnih tribunov (*tribuni aerarii*). Predsedujoči državni uradnik ni glasoval, pač pa samo razglasil sodbo, na katero se obtoženi ni mogel pritožiti.

7 Pretor je bil po vsej verjetnosti mlajši Ciceronov brat Kvint Tulij Ciceron (102–43 pr. Kr.), ki je z njim delil ljubezen do kulture in imel široka literarna zanimanja (pisal naj bi tragedije); posvečeni sta mu govornikovi deli *De legibus* in *De oratore*, v katerih nastopa v prvi osebi. Ohranjen pa je tudi *Mali priročnik za volilno kampanijo* (*Commentariolum petitionis*), ki ga je Kvint napisal za starejšega brata.

8 Ciceron naj bi se poslužil t.i. epidejktičnega govorništva, ki je z razliko sodnega in posvetovalnega ali političnega razkošnejše in primernejše za slavnostne govore, saj želi poslušalca zabavati ali ganiti.

4. Če bom videl, da ste mi to dovoljenje dali in odobrili, vas bom vsekakor skušal prepričati ne le o tem, da Avla Licinija ni treba izločiti s seznama državljanov, ker državljanstvo ima, ampak da bi ga bilo potrebno vključiti, celo če državljanstva ne bi imel.

Komaj je namreč Arhija<sup>9</sup> zapustil za sabo otroštvo in področja umetnosti in znanosti, s katerimi običajno vzgajamo otroke za kulturo, se je posvetil literarnemu ustvarjanju. V kratkem času mu je uspelo prekositi vse tekmece ter zasloveti po nadarjenosti v Antiohiji,<sup>10</sup> kjer se je bil rodil v ugledni družini; to mesto je bilo nekoč slavno in bogato ter cvetoče središče prefinjene omike in visoke izobrazbe. Kasneje so njegove prihode drugam po Mali Aziji in povsod po Grčiji<sup>11</sup> tako proslavljali, da je pričakovanje pesnika prekašalo slavo njegove nadarjenosti, občudovanje ob njegovem prihodu pa samo pričakovanje. 5. Italija je bila tedaj polna grške umetnosti in znanosti: tem študijem so se tudi v Laciju posvečali intenzivneje, kot to delajo sedaj v istih mestih, pa tudi tu v Rimu jih niso zanemarjali, saj je bila politična situacija mirna.<sup>12</sup> Tako so Tarentinci, Lokrijci, Regijci in Neapelčani Arhijo obdarili z državljanstvom in z drugimi nagradami. Vsem, ki so bili nekako sposobni presojati o nadarjenosti, se je zdelo vredno, da ga spoznajo in pogostijo. Ko je zaradi tako velike slave dosegel prepoznavnost tudi med tistimi, ki so živeli daleč proč, je došel v Rim za časa konzulata Marija in Katula.<sup>13</sup> Že takoj je naletel na taka konzula, da mu je eden izmed njiju lahko ponudil izjemna junaštva kot snov za pisanje, drugi pa bodisi junaštva bodisi zanimanje za književnost in posluš. Družina Lukulov<sup>14</sup> ga je takoj, ko je nosil še togo preteksto, sprejela na svoj dom. Dejstvo, da mu je dom, ki ga je

9 Tu Ciceron navaja pesnikovo grško ime, saj v obdobju, o katerem teče beseda, Arhija še ni imel rimskega državljanstva.

10 Antiohija je bila prestolnica Sirije. Mesto je ustanovil leta 301 pr. Kr. Selevk I. in ga poimenoval po očetu Antiohu. Slovelo je kot eno izmed najbolj cvetočih kulturnih središč v helenistični dobi. Leta 64 pr. Kr. ga je osvojil Pompej.

11 Arhija se je rodil okoli leta 120 pr. Kr. in je došel v Rim, ko je bil star približno osemnajst let, to je leta 102 pr. Kr. V Rimu se je otroštvo (*pueritia*) zaključilo med petnajstim in osemnajstim letom, ko so mladeniči otroško togo (*toga praetexta*) zamenjali z odraslo (*toga virilis*); ker pa bi bilo obdobje, ko naj bi Arhija potoval po Grčiji, Mali Aziji in Magni Greciji časovno zelo omejeno, je bolj možno, da se tu Ciceron navezuje na grško razdelitev življenjskih obdobj, po kateri se otroštvo zaključí s štirinajstim letom.

12 Arhija je v Rim prišel v razmeroma mirnem obdobju po smrti Gaja Grakha (122 pr. Kr.) in pred izbruhom zavezniške vojne (91–89 pr. Kr.), ki pa so ga vsekakor zaznamovali vojna proti Jugurti, vpad Kimbrov in Tevtonov ter nemiri, ki jih je povzročil tribun Saturnin.

13 Gaj Marij in Kvint Lutacij Kátul sta bila konzula leta 102 pr. Kr. (za Marija je bil to četrta konzulat). Marij (157–86 pr. Kr.) je bil slaven vojskovodja iz viteške družine, ki je reorganiziral rimsko vojsko in se proslavil z zmago nad germanskima plemenoma Kimbrov in Tevtonov. Kátul (ok. 150–87 pr. Kr.) je bil aristokrat, najprej Marijev pristaš, nato njegov nasprotnik. V Rim je uvedel lahkotno, aleksandrinško poezijo, s katero se je ukvarjal tudi sam. V njegovem filhelskem krogu so se gibali pesniki Antipater iz Sidona, Valerij Edituus, Porcij Licin in očitno tudi Arhija. Ciceron izobraženega Katula omenja v delu *De oratore* (3.29).

14 Lukuli so bili aristokratska rimska družina oz. *gens*, ki ji je takrat načeloval Lucij Licinij Lukul, konzul leta 109 pr. Kr., in v kateri sta se proslavila tudi njegova sinova, izobrazena v grškem duhu, Lucij Licinij Lukul (rojen l. 117 pr. Kr., konzul leta 74 pr. Kr.) in Mark Terencij Varon Lukul (rojen l. 116 pr. Kr., posinovljenec Marka Terencija Varona).

kot prvi najprisrčnejše sprejel kot mladeniča, izkazoval enako prisrčnost tudi kot starcu,<sup>15</sup> je dokaz ne samo njegove pesniške nadarjenosti, ampak tudi njegove prirojene krepostnosti. 6. V tistih časih je bil drag slavnemu Kvintu Metelu Numidiku in njegovemu sinu Metelu Piju,<sup>16</sup> rad mu je prisluhnil Mark Emilij,<sup>17</sup> živel je s Kvintom Katulom in istoimenskim sinom,<sup>18</sup> cenil ga je Lucij Kras,<sup>19</sup> ker so ga nadalje prijateljske vezi družile z Lukuli, Druzom, Oktaviji, Katonom in vso družino Hortenzijev,<sup>20</sup> je užival izjemne časti, saj ga niso cenili samo tisti, ki so hoteli nekaj slišati in razumeti, ampak tudi tisti, ki so se morebiti pretvarjali. Po kar dolgem premoru, potem ko je odpotoval na Sicilijo z Markom Lukulom in se iz tiste province vračal prav tako z Lukulom, je došel v Heraklejo,<sup>21</sup> ker je to mesto uživalo zavezništvo z Rimom s popolno enakostjo pravic, je hotel biti vključen v seznam tamkajšnjih državljanov, kar je od prebivalcev Herakleje dosegel ne samo zato, ker so ga samega po sebi šteli za vrednega te časti, ampak tudi zaradi Lukulove vplivnosti in naklonjenosti. Državljanstvo mu je bilo podeljeno v skladu z zakonom Silvana in Karbona:<sup>22</sup> »če je bil kdo vpisan na seznam zavezniških mest; če je takrat, ko je bil zakon predlagan, imel bivališče v Italiji in je v roku šestdesetih dni vložil vlogo pri pretorju«. Ker je on že mnogo let imel bivališče v Rimu, je predložil vlogo pretorju Kvintu Metelu<sup>23</sup>, dragemu prijatelju.

8. Če beseda teče samo o veljavnosti državljanstva, ni potrebno dodati ničesar: debata je zaključena. Katerega od navedenih argumentov, Gratij,<sup>24</sup> bi bilo

15 V času procesa je bil Arhija star približno šestdeset let.

16 Kvint Cecilij Metel Numidik, konzul leta 109 pr. Kr., je vodil začetno fazo vojne proti Jugurti v Numidiji; bil je govornik in se je zanimal za filozofijo. Sin Kvint Cecilij Metel Pij je vzdevek *Pius* dosegel zaradi vneme, s katero je skušal očeta priklicati iz izgnanstva. Bil je konzul s Sulo leta 80 pr. Kr. in se je boril proti Sertoriju s Pompejem.

17 Mark Emilij Skaver (163–89 pr. Kr.), slaven govornik in večleten *princeps senatus*, je dal zgraditi cesto *via Aemilia*.

18 Za Kátula gl. op. 13; istoimenski sin, konzul leta 78 pr. Kr., je dobil priimek *Capitolinus*, ker je posvetil ponovno zgrajeni tempelj kapitolskega Jupitra. Leta 63 pr. Kr. je podprl Cicerona proti Katilini; govornik ga hvali v delu *Brutus* in ga uvršča med sogovornike v razpravah *Hortensius* in *Academica priora*.

19 Lucij Kras, uspešen politik in konzul leta 95 pr. Kr., je med protagonisti Ciceronovega dela *De oratore*.

20 Za Lukule gl. opombo 14. Mark Livij Druz je leta 91 pr. Kr. kot ljudski tribun predlagal, naj se rimsko državljanstvo podelili vsem Italikom; umrl je med nemiri, ki jih je sprožilo ogorčeno nasprotovanje konservativne stranke. Med Oktaviji so zasloveli brata Mark in Gnej (konzul s Cino leta 89 pr. Kr.) ter njuna sinova Gnej in Lucij, ki sta tudi dosegla konzulat. Mark Porcij Katon Utičan je bil borec za republikanske ideale in je po Cezarjevi zmagi naredil samomor leta 48 pr. Kr. V družino Hortenzijev sodita Lucij Hortenzij, konzul leta 97 pr. Kr., in njegov sin Kvint Hortenzij Hortal, ki je branil Veresa na procesu pred tožnikom Ciceronom.

21 Kolonijo Heraklejo so ustanovili Tarentinci leta 432 pr. Kr. v tarentinskem zalivu, na rodovitni metapontski ravnini. Leta 89 pr. Kr. je postala *municipum*: prebivalci so torej uživali administrativno samostojnost in zasebne pravice rimskih državljanov, vendar nismo imeli pravice do glasovanja.

22 Gre za zakon *lex Plautia Papiria*, ki sta ga leta 89 pr. Kr. predlagala Mark Plavtij Silvan in Gaj Papirij Karbon.

23 Gl. op. 16: Kvint Cecilij Metel Pij je bil pretor leta 89 pr. Kr.

24 O Gratiju ne vemo ničesar in ni znano, zakaj je sprožil pravdo proti Arhiji. Domnevajo, da je bil slamnati mož Pompejevih privržencev ali Lukulovih nasprotnikov.

možno ovreči? Mar boš tajil, da je bil takrat v Herakleji vpisan v register državljanov? Tu je prisoten mož izjemnega slovesa, natančnosti in zanesljivosti, Mark Lukul: ta ne trdi, da misli, ampak da ve; ne da je slišal, ampak da je videl; ne da je prisostvoval, ampak da je to osebno izvršil. Prisotni so poslanci iz Herakleje, zelo plemeniti možje (prišli so na ta proces z nalogo, da opravijo javno pričevanje), ki trdijo, da je bil Arhija vključen v seznam državljanov v Herakleji. In zdaj torej zahtevaš javne registre, za katere vsi vemo, da so bili uničeni v času italske vojne,<sup>25</sup> ko je zgorel arhiv.<sup>26</sup> Smešno je, da sploh ne debatiramo o tem, kar imamo, zahteva pa se to, česar nikakor ne moremo imeti; da se molči o spominih ljudi in se terja pisno pričevanje ter – čeprav razpolagaš s tankovestno izjavo zelo častitljivega moža ter s prisego in poroštvom izjemno poštenega municipija – se zavrača dokaze, ki nikakor ne morejo biti ponarejeni, in se želi registre, za katere sam praviš, da so običajno potrjeni. 9. Mar ni imel bivališča v Rimu on, ki je že nekaj let pred pridobitvijo državljanstva prestavil v Rim sedež vseh svojih aktivnosti in svojega premoženja? Mar se ni prijavil? Prijavil se je celo na tiste sezname, ki med prijavitelji, ki jih je zabeležil oni zbor pretorjev, edini veljajo kot uradni registri.<sup>27</sup> Medtem ko se je namreč širil glas, da so Apijeve<sup>28</sup> registre vodili precej malomarno, Gabinijevim pa je jemala verodostojnost njegova površnost, dokler ni bil obsojen,<sup>29</sup> po obsodbi pa njegov politični propad, je bil Metel, najpoštenejši in najzmernejši med vsemi, tako natančen, da je stopil do pretorja Lucija Lentula<sup>30</sup> in do sodnikov ter izjavil, da je zaskrbljen zaradi izbrisa enega samega imena. Na teh seznamih torej ne vidite nobenega znaka brisanja pri imenu Avla Licinija.

10. Ker je torej stvar taka, ni razloga, da bi dvomili o njegovem državljanstvu, toliko bolj, ker je bil vključen v sezname državljanov tudi v drugih mestih. Seveda, medtem ko so ljudje v Grčiji z lahkoto podeljevali državljanstvo številnim povprečnežem brez pravih poklicnih sposobnosti ali z zelo skromnimi poklici, res verjamem, da Regijci, Lokrijci, Neapeljčani in Tarentinci niso hoteli dati njemu, ki je slovel po izjemni nadarjenosti, kar so običajno odobrili gledališkemu igralcu!<sup>31</sup> Še več. Potem ko so se ostali ne samo

25 Italska ali zavezniška vojska je bila v letih 90–88 pr. Kr. Italski zavezniki so se borili za rimsko državljanstvo, nekateri pa tudi za zmanjšanje rimske nadvlade na italskem polotoku. Po Sulovi zmagi so dosegli državljanstvo vsi Italiki južno od Pada.

26 *Tabularium* je bil državni arhiv, kjer so hranili javne listine, torej tudi uradne sezname državljanov. V Rimu se je nahajal na Kapitolu.

27 Po razglasitvi zakona *lex Plautia Papiria* se je za vpis na sezname državljanov zglasilo veliko prosilcev, zato vlog ni zbiral samo mestni pretor (*praetor urbanus*), ampak tudi drugi pretorji; kljub temu je prišlo do številnih netočnosti in nepravilnosti.

28 Apij Klavdij Pulher, konzul leta 79 pr. Kr., je bil oče tribuna Klodija, enega najostrejših Ciceronovih nasprotnikov.

29 Avel Gabinij, konzul leta 58 pr. Kr., je podprl Klodijevo zahtevo po Ciceronovem izgonu; bil je obtožen izsiljevanja.

30 Lucij Kornelij Lentul, sicer manj znan državnik, je očitno predsedoval sodni preiskavi, ki je obravnavala nepravilnosti pri pridobivanju državljanstva.

31 V Rimu igralci niso uživali velikega spoštovanja – pogosto so bili sužnji, a tudi svobodni igralci niso imeli aktivne in pasivne volilne pravice; vendar so tisti posamezniki, ki so zasloveli, pridobili izjemen ugled.

po podeljevanju državljanstva, ampak tudi po razglasitvi Papijevega zakona<sup>32</sup> nekako prikradli na sezname omenjenih municipijev, naj bo on, ki se ne poslužuje niti seznamov, na katerih je vpisan, ker je vedno hotel biti državljani Herakleje, izključen?

11. Sprašuješ<sup>33</sup> po naših popisnih seznamih. Seveda: kot da ne bi bilo znano, da je bil on v času zadnje cenzure v vojski s slavnim poveljnikom Lucijem Lukulom,<sup>34</sup> v času prejšnje pa je bil s taistim, takrat kvestorjem,<sup>35</sup> v Mali Aziji; v času prve cenzure Julija in Krasa popis ni zaobjel nobenega dela prebivalstva.<sup>36</sup> Ker pa popis ne potrjuje državljanstva in samo dokazuje, da je popisani že takrat deloval kot državljani, naj povem, da je v tisti dobi ta, ki ga obtožuješ, da ni niti po lastnem priznanju užival pravic rimskega državljanstva, večkrat napravil oporoko v skladu z našimi zakoni in dedoval po rimskih državljanih, prokonzul Lucij Lukul pa ga je priporočil državni blagajni kot upravičenca do ugodnosti.<sup>37</sup> Poišči protidokaze, če jih moreš najti: nič ga ne bo nikoli postavilo na laž, niti lastne izjave niti izjave prijateljev.

12. Vprašal me boš, Gratij, zakaj mi je ta človek tako všeč. Ker mi omogoča, da se duh spočije od tega sodniškega hrupa in si odpočijejo ušesa, utrujena od kričanja. Mar misliš, da bi lahko našli argumente za govore ob tako raznolikih tematikah, ki se jih vsakodnevno lotevamo, če ne bi gojili svojega duha s kulturo, ali da bi naš duh vzdržal tolikšno napetost, če ga ne bi sproščali s taisto kulturo? Jaz vsekakor priznavam, da sem se posvetil temu področju: ostale naj bo sram, če so se tako skrili v literaturo, da ne morejo iz nje potegniti ničesar koristnega za skupno dobro in dati ničesar na svetlo. Zakaj pa bi se moral sramovati jaz, sodniki, ki že toliko let živim tako, da sem vselej priskočil na pomoč ljudem v težavah in branil njihove interese, in me od tega nikdar niso odvrnila prostočasna opravila, želja po zabavi ali zaspanost?

13. Bi me lahko kdo vendarle grajal ali se upravičeno jezil name, če si bom za gojenje teh reči vzel toliko časa, kolikor si ga ostali privoščijo za opravljanje

32 Zakon *lex Papia*, ki ga je predlagal tribun Gaj Papij, je preprečeval zlorabe pri pridobivanju rimskega državljanstva s strani tujcev.

33 Retorična figura *occupatio*.

34 Arhija je Lukula spremljal na vojaškem pohodu v tretji mitridatski vojni (74–66 pr. Kr.) in ob tej priliki poveljeval junaštva uglednega zaščitnika s pesnitvijo, ki jo Ciceron omenja v nadaljevanju govora.

35 Diktator Sula je poslal Lukula kot kvestorja v Malo Azijo, da bi pri zaveznikih zbral brodovje v boju proti Mitridatu.

36 V času razglasitve zakona *lex Plautia Papiria* (89 pr. Kr., gl. op. 22) sta bila cenzorja Lucij Julij Cezar (stric Gaja Julija Cezarja) in Publij Licinij Kras (oče kasnejšega triumvirja Marka Licinija Krasa), ki pa se nista mogla zediniti glede pravil vpisovanja novih državljanov na sezname, zato popis ni bil izveden. Med letoma 86 in 70 pr. Kr. je diktator Sula cenzuro odpravil. Po dva cenzorja sta bila izvoljena leta 86 in 70 pr. Kr.

37 Državni upravniki in vojaški poveljniki so morali ob zaključku svojega dela v roku tridesetih dni predložiti državni blagajni seznam stroškov tudi za svoje spremljevalce, ki so bili upravičeni do povračila (*delatio beneficiorum*). Da je bilo na Lukulovem seznamu navedeno tudi Arhijevo ime, priča o dejstvu, da so ga imeli za rimskega državljana.



svojih poslov, za udeležbo na igrah v času praznikov, za druge užitke ter za odidih duše in telesa, za razkošne pojedine ter končno za kockanje in igro z žogo? Pravico do prostega časa mi morate nakloniti toliko bolj zato, ker se po zaslugi teh dejavnosti krepim tudi moja govorniška sposobnost, ki – kakršna koli je že – ni nikoli odpovedala, ko je bilo potrebno priskočiti na pomoč prijateljem v nevarnosti. In če se nekomu ta razlog zdi nekoliko šibak, jaz vsekakor z gotovostjo vem, iz katerega izvira zajemam vodila, ki so zame najvišja.

14. Če namreč ne bi bil po zaslugi naukov številnih učiteljev in številnih literarnih del že od mladosti prepričan, da se v življenju ne smemo potegovati za nič drugega tako zavzeto kot za slavo in čast ter da je za dosego le-teh potrebno zaničevati vsakovrstne telesne bolečine in vsakovrstne nevarnosti, ki vodijo v smrt in v izgnanstvo, se ne bi bil za vašo dobrobit nikoli izpostavil tolikim in tako hudim bojem ter stalnim napadom podlih nasprotnikov.<sup>38</sup> A junaških zgledov so polne knjige, polne so jih pripovedi modrijanov, polna jih je davčina: vsi ti bi obležali v temi, če se jim ne bi približala svetloba književnosti. Koliko prikazov junaških mož so nam zapustili tako grški kot latinski pisatelji, prikazov, ki niso bili ustvarjeni samo zato, da bi si jih ogledovali, ampak zato, da bi jih posnemali! Te sem imel jaz pred očmi pri upravljanju države; svoje srce in svoje misli sem uglaševal prav s prepričanju izjemnih ljudi.

15. Najbrž bo kdo vprašal: kako? Ali so bili tisti izjemni možje, na katerih junaštva književnost ohranja spomin, vzgojeni v tisti učenosti, ki jo ti povzdiguješ v nebo? To bi težko trdili za vse, a vendar lahko z gotovostjo odgovorim naslednje: jaz priznam, da je živel veliko ljudi izjemnega značaja in kreposti, ki so brez učenosti po naravnem, skoraj božanskem nagnjenju sami po sebi postali modri in ugledni; dodajam še, da je k slovesu krepostnosti pogosteje pripomoglo naravno nagnjenje brez učenosti kot učenost brez naravnega nagnjenja.<sup>39</sup> Vendar istočasno zatrjujem, da ko se z izjemnim in sijajnim naravnim nagnjenjem spojita metodični pristop in kulturna izobrazba, se običajno rodi nekaj – kako naj se izrazim? – posebnega in edinstvenega.

14. Mednje prištevam našega Afričana,<sup>40</sup> božanskega človeka, ki so ga poznali naši starši, prištevam Gaja Lelija in Lucija Furija,<sup>41</sup> nadvse uravnovešena

38 Gre za namig na Katilinovo zaroto, ki jo je Ciceron zatrl kot konzul leta 63 pr. Kr.

39 Tudi v razpravi *De finibus* (3.11) Ciceron ugotavlja, da so nekateri velikani duha dosegli krepost in veličino tako, da so sledili lastnim naravnim nagnjenjem; vendar je po njegovem mnenju popolnost možno doseči izključno takrat, ko zdrave naravne težnje podkrepita kultiviranost in izobraženost. Ni slučaj, da so osebe, ki jih v nadaljevanju Ciceron navaja kot primer spojitve naravne kreposti in pridobljene izobrazbe, protagonisti kasnejših dialogov iz zrelih let (*De re publica*, *Laelius de amicitia*, *Cato maior de senectute*).

40 Publij Kornelij Scipion Emilijan Afričan (ok. 185–129 pr. Kr.) je bil pomemben politik in vojaški poveljnik, zmagovalec nad Kartagino, zaščitnik grške in latinske književnosti. Ciceron je v njem videl idealnega državnika.

41 Gaj Lelij (konzul leta 140 pr. Kr.) in Lucij Furij Fil (konzul leta 136 pr. Kr.) sta bila Scipionova prijatelja, zelo izobražena in razgledana člana njegovega helenofilskega kroga ter obenem dobra govornika in cenjena državnika.

in zmerna moža, prištevam tudi nadvse hrabrega in v onih časih najbolj učnega človeka, slavnega Marka Katona Starejšega:<sup>42</sup> če jim ne bi književna kultura v ničemer pripomogla k doseganju in negovanju kreposti, se gotovo ne bi nikoli odločili za ukvarjanje z njo. Pa tudi če bi književnost ne ponujala tolikšne koristi in bi pri ukvarjanju z njo iskali samo užitek, bi vi vendar – vsaj tako domnevam – vsekakor menili, da je to najplemenitejše razvedrilo za dušo in najbolj vredno človeka. Ostala razvedrila namreč niso primerna za vsako priliko, za vsako starostno obdobje in za vsak kraj: to prizadevanje pa vzreja mladost, razveseljuje starost, krasi uspehe, nudi pribežališče in tolažbo v nesrečah, zabava doma, ne ovira izven doma, z nami prenočuje, hodi na potovanja, preživlja čas na deželi.

17. Če ga sami ne bi mogli poglobiti in ga uživati z lastno senzibilnostjo, bi ga vseeno morali občudovati, tudi ko ga opazimo pri drugih. Kdo izmed nas je tako neotesan in brezčuten, da ga ni prizadela nedavna Roscijeva<sup>43</sup> smrt? Čeprav je ta umrl že prileten, se je vendar zdelo, da zaradi čudovite umetniške sposobnosti in miline ne bi smel sploh nikoli umreti. On si je torej izključno s telesnimi gibi pridobil tolikšno naklonjenost pri vseh nas: naj zanemarjamo neverjetne duševne vzgibe in živahnost umskih sposobnosti?

18. Kolikokrat sem jaz videl tega Arhijo, sodniki (izkoristil bom namreč vašo dobrotljivost, ko me že tako pozorno poslušate v tem novem govornem slogu), kolikokrat sem ga videl, da je, ne da bi napisal eno samo črko, improviziral veliko število odličnih verzov prav o tistih dogodkih, ki so se odvijali takrat! Kolikokrat, da so ga priklicali nazaj in je povedal isto, a z drugimi besedami in domisleki! Kar pa je napisal skrbno in s premislekom, so bralci tako zelo cenili, da je dosegel sloves starih piscev. In njega naj bi jaz ne spoštoval? Naj ga ne bi občudoval? Naj ne bi bil prepričan, da ga je potrebno braniti na vsak način? Najodličnejši in najbolj učeni možje so nas nadalje tako poučili: prizadevanja na drugih področjih temeljijo na znanju, naukih in tehniki, moč pesnika pa izhaja iz samega naravnega talenta, ženejo ga duševne moči in ga navdihuje tako rekoč neki božanski duh. Zato naš slavni Enij<sup>44</sup> pravilno trdi, da so pesniki sveti, ker se zdi, da so nam izročeni skoraj kot dragoceno darilo bogov.

19. Naj bo torej pri vas, sodniki, ki ste zelo razgledani ljudje, sveto ime pesnika, ki ga niti noben barbarski narod nikoli ni oskrunil. Skale in pustote

42 Mark Porcij Katon Cenzor Starejši (234–149 pr. Kr.) je bil rimski politik, ki je zagovarjal vrnitev k primitivni preprostosti tradicionalne kmečke države (*mos maiorum*) in je zato nasprotoval filhelenstvu Scipionovega kroga; Ciceron mu je posvetil razpravo o modrem in srečnem staranju *Cato maior de senectute*.

43 Kvint Roscij Gal (umrl v visoki starosti ok. 62 pr. Kr.) je zaslovel v Rimu kot tragiški in komiški igravec. Ciceron ga je branil v zasebni tožbi (*Pro Roscio comoedo*).

44 Kvint Enij (239–169 pr. Kr.) je pesnik in dramatik arhaične dobe. V Rim ga je privedel Katon Starejši. Zaradi posebnih zaslug so ga obdarili z rimskim državljanstvom.

se odzivajo na zvok glasu,<sup>45</sup> pogosto se strašne zverine uklonijo petju in se pomirijo:<sup>46</sup> naj nas, ki smo bili vzgojeni v duhu lepih umetnosti, ne prevzame glas pesnikov? Prebivalci Kolofona trdijo, da je bil Homer njihov someščan, prebivalci otoka Hios ga zahtevajo zase, prebivalci Salamine ga terjajo zase, prebivalci Smirne ga proglašajo za svojega in so mu zato v mestu tudi posvetili svetišče; med sabo se nadalje prepirajo in tekmujejo številni drugi. Potegujejo se torej za tujca celo po smrti, ker je bil pesnik: naj mi zavračamo tega, še živečega, ki je naš po lastni volji in po zakonih? Toliko bolj, ker Arhija od nekdanj usmerja vse svoje moči in ves svoj talent v razširjanje slave in veličine rimskega ljudstva. Že v mladosti se je namreč lotil bojov proti Kimbrom<sup>47</sup> in bil je drag celo slavnemu Gaju Mariju, za katerega se je zdelo, da je za te reči nekoliko neobčutljiv.

20. Nihče namreč ni tako sovražen muzam, da ne bi z veseljem dovolil, da se v verze prelije večna slava njegovih junaštev. Pripovedujejo, da je slavni Temistoklej, veliki atenski junak, ko so ga vprašali, katero recitacijo ali čigav glas najraje posluša, odgovoril: »Glas tistega, ki najiminitneje proslavlja mojo hrabrost.« Zato je slavni Marij ravno tako močno vzljubil Lucija Plotija,<sup>48</sup> ker je menil, da bi lahko njegov talent primerno proslavil junaške podvige, ki jih je bil opravil. 21. In res je Arhija v celoti obravnaval vojno proti Mitridatu,<sup>49</sup> ki je bila pomembna in zahtevna ter se je odvijala na najrazličnejših prizoriščih na morju in na kopnem: te knjige ne povečujejo samo Lucija Lukula, zelo pogumnega in slavnega moža, ampak tudi ime rimskega naroda. Rimsko ljudstvo je namreč pod Lukulovim poveljstvom odprlo pot v Pont, ki sta ga nekoč branili kraljeva vojaška moč in sama narava kraja; rimsko ljudstvo je pod istim poveljnikom z razmeroma skromno vojsko porazilo nepreštene armenske čete. V čast rimskemu narodu gre šteti, da je bilo zelo zvesto mesto Kizik<sup>50</sup> po zaslugi preišljene strategije istega poveljnika rešeno pred vsakim kraljevim napadom ter iztrgano iz pohlepnega žrela celotne vojne. Nam bodo vedno v slavnem tonu pripisovali tisto neverjetno bitko pri Tenedu, ko so v boju z Lucijem Lukulom padli sovražnikovi poveljniki in je bilo njihovo

45 Ciceron se navezuje na mit o Amfionu: ta je z igranjem na liro izvabljal tako prijetne zvoke, da so se skale same premikale in ustvarile tebansko obzidje.

46 Po drugem mitu naj bi Orfej z igranjem na liro pomirjal zveri in ganil skale.

47 Kimbri so bili germansko ljudstvo iz severne Jutlandije, ki jih je rimski poveljnik Gaj Marij leta 101 pr. Kr. porazil pri Verceloh (*Campi Raudii*). Ni jasno, ali je Arhija proslavil Marija samo s krajšo pesniško kompozicijo ali pa začel pisati daljši ep, ki pa ga ni zaključil (teme naj bi se namreč samo "dotaknil" – *attigit*).

48 Lucij Plotij Gal, Marijev prijatelj, je leta 88 pr. Kr. odprl retorsko šolo v Rimu, v kateri je poučeval samo v latinščini, kar je bilo takrat zelo nenavadno. Ko je Ciceron imel govor za Arhijo, je bil še živ.

49 Gre za tretjo vojno proti Mitridatu VI., pontskemu kralju (73–63 pr. Kr.). Lucij Licinij Lukul jo je vodil do leta 67 pr. Kr. in dosegel pomemben vojaški uspeh z zasedbo armenske prestolnice Tigranokerte.

50 Kizik je bil miletska kolonija na Marmarskem morju, ki se je pogumno upirala Mitridatu do Lukulovega prihoda.

brodovje potopljeno.<sup>51</sup> Naše so trofeje, naši spomeniki, naši triumfi: tisti, ki s svojim talentom povzdigujejo te podvige, povelečujejo slavo rimskega naroda.

22. Naš Enij je bil drag Afričanu Starejšemu in zato obstaja domneva, da so postavili v grobnico Scipionov tudi njegov marmorni kip. Vendar tisti slavilni verzi gotovo ne častijo samo njega, ki je pohvaljen poimensko, ampak tudi ime rimskega ljudstva. Katon, prednik našega sodobnika, je povzdignjen v nebo: to pridaja veliko čast junaštvom rimskega naroda. Končno se vseh slavnih Maksimov, Marcelov, Fulvijev<sup>52</sup> ne proslavlja brez skupne hvale vseh nas.

Tistega, ki je ustvaril te verze, človeka iz Rudij,<sup>53</sup> so naši predniki torej sprejeli za sodržavljana: naj mi izženemo iz svojega mesta tega državljana Herakleje, za katerega se potegujejo številni kraji in ki se je tu naselil v skladu z zakoni?

Moti se, kdor misli, da grški verzi prinašajo manjše sadove slave kot latinski, češ da se grška dela berejo skoraj med vsemi narodi, latinska pa utesnjujejo naše lastne, res ozke meje. Če naše podvige omejujejo samo skrajne meje sveta, moramo torej želeti, da tja, koder so segla kopja naših čet, sežeta tudi slava in čast: ker so ta dela imenitna tako za sama ljudstva, o zgodovini katerih teče beseda, kot seveda za tiste, ki tvegajo svoje življenje za slavo, so izjemna spodbuda za prenašanje naporov in nevarnosti. 24. Koliko popisovalcev svojih junaštev je imel s seboj, kot pravijo, slavni Aleksander Veliki!<sup>54</sup> Kljub temu pa je, ko je stal v Sigeju pred Ahilovem grobom,<sup>55</sup> vzkliknil: »Srečni mladenič, ki si za glasnika svoje hrabrosti dobil Homerja!« In res: če namreč ne bi obstajala slavna *Iliada*, bi ista ruša, ki je pokrila njegovo truplo, pokopala tudi njegovo ime. In še: ali ni naš Pompej Veliki,<sup>56</sup> ki je svojo srečo izenačil s hrabrostjo,

51 Tened je mesto na istoimenskem otoku na Egejskem morju pred obalo Troade, kjer je Lukul premagal Mitridatovo brodovje leta 73 pr. Kr.

52 Kvint Fabij Maksim, konzul leta 233 pr. Kr., je bil med drugo punsko vojno imenovan za diktatorja in je zaradi zavladaevalske bojne tehnike dobil vzdevek Kunktator. Mark Klavdij Marcel, konzul leta 222 pr. Kr., je med drugo punsko vojno zavzel Sirakuze kljub bojnemu orožju, ki ga je izumil Arhimed. Mark Fulvij Nobilior je leta 189 pr. Kr. premagal Ajtolce in zasedel prestolnico Ambrakijo – to zmago je pesnik Enij proslavil v istoimenski tragediji.

53 Pesnik Kvint Enij (gl. op. 43) se je rodil v kraju Rudije v Kalabriji.

54 Življenje Aleksandra Velikega (356–323 pr. Kr.) je imelo v antični književnosti velik in dolgotrajen odmev. O njegovih osvajalnih pohodih so najprej pisali vojni tovariši in spremljevalci (Kalisten iz Olinta, tajnik Evmen, general Ptolemaj I. Soter, Aristobul iz Kasandreje, admiral makedonskega brodovja Nearh s Krete). Klejtarh je začetnik pripovedi, v katerih so v ospredju fantastične in legendarne prvine in ki so se uspešno širile tudi v latinščini (Kalisten) ter prešle kasneje v francosko pesništvo (*Roman o Aleksandru*).

55 Sigejon je rt na Egejskem morju severovzhodno od Troje, kjer naj bi se utaborili grški napadalci in kamor je tradicija postavljala Ahilov grob. Plutarh o tem dogodku pripoveduje v *Aleksandrovem življenju* (15). Grški življenjepisec poroča tudi, da je bil Aleksander velik občudovalec *Iliade* in da je kopijo pesnitve, ki jo je bil prejel od učitelja Aristotela, nosil s seboj v dragoceni skrinji in hranil pod vzglavjem (*Aleksandrovo življenje* 8).

56 Gnej Pompej Veliki (106–48 pr. Kr.) je v času procesa dosegel višek slave po zmagi nad Mitridatom (Ciceron je bil podelitev vojske Pompeju podprl z govorom *Pro lege Manilia de imperio Cn. Pompei*). Ciceron se mu laska, ker je bil Lukul, Arhijev mecen, Pompejev politični nasprotnik. Poklon ni izbran naključno, saj je bil Pompej velik Aleksandrov občudovalec in je leta 61 pr. Kr. ob triumfu celo oblekel tuniko, ki naj bi bila last grškega vojskovodje.

Teofanu iz Mitilen,<sup>57</sup> ki je opisal njegova junaštva, podelil državljanstvo na vojaškem zboru? In naše, ki so pogumni možje, a obenem neotesani vojaki, je prevzela nekakšna sladkost slave, kot bi bili tudi sami deležni iste časti, in so svoje odobravanje pokazali z glasnim vzklikanjem.

25. Če torej Arhija ne bi bil rimski državljani po zakonu, kajpada ne bi mogel doseči, da bi ga kak poveljnik obdaril z državljanstvom?<sup>58</sup> Čeprav je Sula podeljeval državljanstvo Hispanom in Galcem,<sup>59</sup> bi takega prosilca zavrnil. O tem smo se lahko sami prepričali na skupščini: ko mu je pesnikun iz ljudstva izročil epigram o njegovi osebi, v katerem je bil samo vsak lihi verz nekoliko daljši,<sup>60</sup> je Sula takoj ukazal, naj mu s kupa stvari, ki so bile naprodaj na dražbi, eno poklonijo v dar, vendar pod pogojem, da poslej ne piše več. Mar ne bi on, ki je menil, da je vnema slabega pesnika vseeno vredna neke nagrade, cenil nadarjenosti obtoženca, njegove spretnosti pri pisanju in tekočega izraza?

26. In še: ali si ne bi bil mogel pridobiti državljanstva od Kvinta Metela Pija, ki mu je bil velik prijatelj in ki je številne obdaril z državljanstvom? Ali tega res ne bi mogel doseči niti z lastno prošnjo niti s posredovanjem Lukulov?<sup>61</sup> Prav Metel si je tako želel popisa svojih podvigov, da so pri njem naleteli na odprta ušesa celo pesniki iz Kordube,<sup>62</sup> pa čeprav je njihova poezija zvenela nekoliko nabreklo in tuje. Ni potrebe, da bi prikrivali, kar ne more ostati skrito, pač pa je treba odkrito priznati: vse nas vleče želja po pohvali, in ravno najuspešnejše ljudi najbolj vodi želja po slavi. Celo filozofi se podpisujejo s svojim imenom v knjizice, v katerih razpravljajo o zaničevanju slave: prav tam, kjer zaničujejo imenitni sloves, hočejo biti v isti sapi imenovani in slavljani.

27. Decim Brut, odličen mož in poveljnik, je na primer okrasil vhode svojih svetišč in spomenikov s pesmimi prijatelja Akcija.<sup>63</sup> Celo slavni Fulvij, ki je

57 Teofan iz Mitilen je bil Pompejev prijatelj in svetovalec. Spremljal ga je med vojno proti Mitridatu in na potovanju v Egipt po porazu pri Farzalu. Pompejeve vojaške podvige je opeval v zgodovinskem delu, napisanem v grščini, od katerega je ohranjenih samo nekaj fragmentov. Anekdoti o okoliščinah, v katerih je Teofan prejel državljanstvo, pripoveduje Valerij Maksim (8.14.3); tedaj se je preimenoval in postal Gnej Pompej Teofan.

58 Izjava je seveda ironična.

59 Lucij Kornelij Sula (ok. 138–78 pr. Kr.), slavni vojaški poveljnik in vodja optimatov, naj bi podelil državljanstvo nekaterim Hispanom iz Gadesa (današnji Cadiz) in Aristonu iz Masilije (*Pro Balbo* 50).

60 Tradicionalni verz epigrama je elegični distih, v katerem se heksameter (daljši verz) izmenjuje s pentametrom (nekoliko krajšim verzom). Ciceron hoče torej povedati, da je pisunov epigram samo navzven sledil metričnim pravilom, pesniškega pa v sebi ni imel ničesar.

61 Gl. op. 14. Kvint Metel Pij je bil v sorodstvu z družino Lukulov, v kolikor je bila očetova sestra Cecilija Metela mati Lucija in Marka Lukula.

62 Med letoma 79 in 71 pr. Kr. se je Kvint Metel Pij kot prokonzul boril proti Sertoriju v Španiji. Tudi govornik Seneka Starejši (ok. 55 pr. Kr.–41 po Kr.), čigar družina je izhajala iz Kordube v južni Španiji (*Hispania Betica*), je slog literatov svoje rodne pokrajine označil kot nabuhel in napihnjen (*suasoriae* 6.27 in *controversiae* 1, *praef.* 16).

63 Decim Junij Brut, konzul leta 138 pr. Kr., je premagal špansko pleme Kalaikov (od tod priimek Kalaik) in Luzitance. Bil je tudi govornik in literat ter mecen tragediografa Lucija Akcija (ok. 170–86 pr. Kr.), ki je rodbino svojega zaščitnika proslavil v tragediji *Brutus*: v njej namreč nastopa ustanovitelj rodbine Lucij Junij Brut, ki je izgnal iz Rima zadnjega etruščanskega kralja Tarkvinija Ošabnega.

imel Enija v spremstvu, ko se je boril proti Etolcem,<sup>64</sup> si ni pomišljal posvetiti vojaški plen muzam. Zato v tem mestu, kjer so tako rekoč oboroženi poveljniki častili ime pesnikov in svetišča muz, sodniki v togah ne smejo čutiti odpora do čaščenja muz in morajo skrbeti za dobrobit pesnikov.

28. Da bi vi, sodniki, to naredili z večjim veseljem, se vam bom sedaj razkril in vam priznal svoje lastno slavohlepje, ki je morda preveč goreče, a vseeno še v mejah spodobnosti. Arhija se je namreč s svojimi verzi dotaknil dosežkov, ki sem jih med svojim konzulatom skupaj z vami prispeval za ohranitev oblasti, za preživetje državljanov in za vso državo.<sup>65</sup> Ko sem slišal te verze, sem ga zaprosil, naj delo dokonča, ker se mi je zdelo pomembno in mi je bilo všeč. Krepost si namreč v zameno za trud in prestane nevarnosti ne želi nobenega drugega plačila razen tistega, ki ga dajeta hvala in čast: če se nam to krati, iz katerega razloga bi se morali, o sodniki, podvreči tako hudim naporom v tem tako omejenem in tako kratkem življenjskem toku? 29. Seveda, če duša ne bi ničesar slutila o prihodnosti in bi vse svoje misli utesnjevala znotraj meja, v katerih je zajeto človeško življenje, se ne bi izčrpavala v tolikšnih naporih, se ne bi vznemirjala zaradi tolikih skrbi in neprespanih noči ter ne bi tolikokrat postavila na kocko lastnega življenja. A vsak plemenit človek ima prirojen nekakšen zagon, ki ponoči in podnevi priganja duha z ostrogami želje po slavi ter ga opominja, da se spomina na naše ime ne sme meriti z življenjsko dobo, temveč ga je treba enačiti s celotnim zanamstvom.

30. Ali naj se vsi, ki se nahajamo v politični areni ter v teh življenjskih nevarnostih in naporih, zdimo tako malodušni, da se predamo misli, da bo vse zamrlo skupaj z nami, potem ko si do zadnjega vzdih nismo mogli privoščiti niti enega samega trenutka miru in sprostitve? Številni odlični ljudje so za sabo načrtno pustili kipe in poslikave, ki niso odsev duha, ampak zunanosti – ali ne bi bilo prav, da bi raje zapustili upodobitev naših misli in kreposti, ki bi jo izoblikovali in dodelali veliki umi? Jaz sem že med opravljanjem svojih dejanj menil, da raznašam in trosim večno slavo po svetu. Ta slava bo morda po moji smrti postala nedostopna mojim čutom, morda pa, kot so menili zelo modri ljudje, bo ostala nekako povezana z mojo dušo. Kakor koli, takšno prepričanje in upanje me radostita že zdaj.

31. Zato, sodniki, pomilostite človeka, čigar častljivost je tolikšna, da jo, kot vidite, potrjujejo tako ugledna prijateljstva kot njihova trajnost, in čigar genialnost tolikšna, kolikršna mora biti, da so jo, kot veste, iskali talenti najimenitnejših mož; njegov pravni položaj pa je tak, da ga potrjujejo zakonska

64 Gl. op. 52. Ajtolci so živeli v zahodni Grčiji; leta 189 pr. Kr. so sklenili zaveznitvo s selevkidskim kraljem Antiohom proti Rimljanom. Po porazu so Rimljani Ajtolijo priključili Ahaji.

65 Arhija se je pisanja epske pesnitve v grščini o Ciceronovem konzulatu morda lotil prav zato, da bi si zagotovil govornikovo naklonjenost in pomoč. Kasneje, že leta 61, je Ciceron v pismu prijatelju Atiku skrušeno sporočil (1.16.15), da je Arhija delo opustil ter se preusmeril v poveljevanje Lukulov in družine *Caecilia*.

ugodnost, poroštvo municipija, Lukulovo pričanje, Metelovi dokumenti. Tako torej stojijo stvari: če mora za take talente obstajati kakšno priporočilo ne samo s strani ljudi, ampak tudi s strani bogov, vas prosim, sodniki, da sprejmete pod svoje varstvo njega, ki je vedno proslavljal vas, vaše poveljnike in junaštva rimskega ljudstva in ki tudi v teh pričujočih mojih in vaših domačih nevarnostih obljublja, da bo še naprej širil večno pričevanje vaše slave: on sodi med tiste, ki so med vsemi ljudmi vedno veljali za svete in so jim tako tudi pravili. Tako se bo zdelo, da ga je povzdignila vaša človečnost, ne pa poteptala vaša krutost.

32. Upam, sodniki, da vsi odobravajo, kar sem o tej pravni zadevi povedal kratko in jedrnato, kot je moja navada. Nadejam se, sodniki, da ste dobrohotno sprejeli tudi to, kar sem rekel o nadarjenosti obtoženca in na splošno o njegovem kulturnem udejstvovanju, čeprav se ne sklada s pravnimi in sodnimi običaji; zagotovo pa vem, da je storil on, ki predseduje zasedanju.

*Barbara Zlobec, Državni izobraževalni zavod S. Gregorčič, Gorica;  
barbara.zlobec@solskicenter.net*